

Нова політична еліта – тривожні меседжі та суперечливі дії

<https://www.pravda.com.ua/columns/2020/02/6/7239638/> Четвер, 06 лютого 2020, 15:00

Анатолій Пипич доцент кафедри філософії та методології науки університету ім. Т. Шевченка.

Вибори, що відбулися минулого року в Україні, змінили обличчя політичної еліти. І вона не тільки суттєво помолодшала.

Коли президент каже, що "стара еліта" заважає просуванню реформ, то він має на увазі явно не тільки біологічний вік опонентів. З іншого боку, темп "турборижиму" нової команди, породжуючи перманентні політичні конфлікти та непорозуміння, також виглядає малопривабливим. А врешті і малопродуктивним, хоча про якісь результати говорити зарано.

Тим не менше, питання про вочевидь розколоту українську еліту, незалежно від облич на владному Олімпі чи в опозиції, виникає.

Що взагалі відбувається в Україні з вищими колами суспільства, де зосереджені найбільш вмотивовані до суспільних проблем, впливові, успішні, освічені (хоча і не завжди) і таке інше – його представники? І як зміна облич у "політичному бомонді" змінює цей, дуже неоднорідний прошарок, "вершки" суспільства, що їх називають елітою?

Парадокс української еліти

Сьогодні ми знову бачимо, що рутинна політична боротьба, характерна здебільшого для країн Заходу, у нас вже традиційно перетворюється на **різновид політичної кориди**. І причина не лише у політичних розбіжностях.

Постійне балансування "між життям і смертю" не тільки окремих політичних сил, а й усієї країни – характерна риса української політики.

Внутрішня соціальна напруга знову і знову виливається назовні, розхитуючи країну та підштовхуючи її до небезпечної межі, чим вдало користуються не тільки наші вороги, але іноді й друзі.

Зрозуміло, що століття бездержавності та вже скоро шостий рік війни Росії проти України, що названа "гібридною", даються взнаки.

Але ж хіба тільки цим ми відрізняємось від тих самих поляків чи естонців або й угорців, які потурбувались, щоб питання про існування держави не стояло? А Ізраїль, якому і війна не заважає, стверджуючи свою національну гідність, не поступатись корінними національними інтересами?

Україна ж, маючи після розпаду СРСР чи не найкращі стартові можливості, опинилась у буквально плачевному стані. А чому?

Це питання турбує українців. І має воно, серед інших, не дуже то й глибоко приховану, але часто незрозумілу багатьом відповідь.

Її ми періодично чуємо, коли лунають нарікання на, можна б сказати, *парадоксальну українську еліту*, передусім політичну. На ту верхівку суспільства, парадокс якої полягає у тому, що **зміна облич ледве не кожні п'ять років, мало що змінює на краще в її складі, а головне в країні.**

Зрозуміло, невдячна справа мати претензії до *розтерзаної української еліти*, яку нищать і підкупають вже три століття. Еліти, стараннями якої і було створено того монстра, Російську імперію, в межах різних модифікацій якої українство, українська ідентичність (яка недаремно на слуху), розмивалась і перетворювалась на добриво часто пустопорожньої "величі" цієї імперії.

І чи варто дорікати еліті почасти *розколотій* (хоча без контреліт немає й еліт), а почасти, разом з контрелітою ще й явно *інфантильній*. Через що взяти на себе відповідальність за долю народу часто просто немає кому. І хоча певна (дуже невелика) частина тієї самої *української еліти* в критичних ситуаціях цю відповідальність таки брала, виборовши разом з народом українську державу, інша – знову і знову готова поставити існування цієї держави під питання. Більше того, піднявшись наверх, ті, хто вчора кивали на попередників, стають, як правило, дуже на них схожими.

Правда, як протягом історії, так і сьогодні, народ не дуже то й турбувався, хто там згори, не довіряючи їм і чекаючи зради. Й небезпідставно, оскільки нерідко далеко не найгірші представники

еліти української перетворювались на бренд "руського міра". А **російська експансія** продовжує здійснюватись через тих, хто в Україні до цього "міра" ближче, ніж до власного народу.

І зараз вже нова і, здавалося б, суціль з народу влада, якимось непомітно чомусь знову перестає бути схожою на народну. Пробуючи реалізувати ігнороване попередниками, вона (у тому ж "турборежимі") за усіма ознаками не наближається, а віддаляється, передусім від активної частини народу. Хоча журналісти це сором'язливо і назвали "браком комунікації".

Демонстративне намагання зробити все самотужки без залучення широкого загалу, похапцем виливається у втрати та грубі помилки, наражаючись на жорстку критику, справедливу і не дуже, замішану на недовірі.

І тут не тільки недосвідченість одних та небажання зрозуміти інших.

Погано, що **непорозуміння виникають саме між активною, пасіонарною частиною суспільства, сформованою двома Майданами і війною з Росією, і тією його частиною, кредо якої сконцентровано у фразі "какая різниця"**.

Перенесене результатами виборів у вищі ешелони влади та підхоплене нею, воно ще раз засвідчило **глибоке нерозуміння певною частиною української еліти своєї суспільної ролі**. Точніше б сказати – *місії – вибраних*, тобто власне *еліти* як провідника суспільних інтересів, а не тільки виконавців ролі "своїх людей" у владі від окремих прошарків.

І дійсно, на рівні побутових проблем та популістської риторики може таки не мати значення, як названа вулиця чи якою мовою в країні спілкуються люди. Та на рівні державотворчих символів усе якраз навпаки: **символи це дороговкази – знаки того, за що варто проливати кров, віддавати життя та на що сподіватися**.

А нерозуміння цього свідчить лише про рівень осмислення реальних повсякденних ситуацій життя. Їх бачення або з висоти, або з печери.

Прірва соціального розшарування та тривога у суспільстві

Так вже склалося, що кінець та початок різних років новітньої історії України були якраз символічно (політично та емоційно) дуже насиченими. Тут і пам'ятний референдум про незалежність, і вибір першого президента, і ключові події обох Майданів, історичні дати "Злуки" та Крут.

І хоча те, чим завершувався рік минулий і почався новий, важко порівняти з цими подіями та датами, але, як і тоді, саме тривога супроводжувала новорічний і різдвяний настрій дуже багатьох в Україні.

Попри те, що ще напередодні Нового року дослідження зафіксували явний сплеск оптимізму українців (йдеться про результати чергового моніторингу передноворічних настроїв у різних країнах світу), та саме **тривога** продовжує вилитись у наш медійний простір, налаштовуючи на непевність щодо майбутнього.

Зрозуміло, що не без політичного підтексту, але й небезпідставно.

І хоча поки що сумнів у благих намірах влади (через суперечливий характер дій) не став домінуючим, мудрість, що саме такими намірами і буває вимощена дорога у пекло, усе частіше спадає на думку.

Не додає певності й політизація гри у містику чисел ("подвійність самого числа 2020"). Навіть на тлі сподівань на краще у період двох святкувань Різдва і Нового року, події кінця та початку року, зокрема обставини [трагедії у небі над Тегераном](#), певності щодо адекватності реакцій влади на виклики, не додали.

Тому, мабуть, варто відкласти і містику, і казкові новорічні сюжети, та повернутись до не дуже зручних питань. А, взявши, до уваги безсмертний, хоча і банальний афоризм, що "песиміст – це добре інформований оптиміст", налаштуватись на відповіді без рожевих окулярів.

Спитавши, приміром, чому реальність так контрастує з тими пародіями на реальність, які, приміром, маса людей могла побачити рік тому у фільмі "Слуга народу"? А потім, піддавшись прагненню новизни, мимоволі пов'язали сподівання на краще з вибором нинішнього президента та однойменної політичної сили. Хоча втілення тих утопій, що супроводжували ці пародії, або вільних фантазій на політичні теми у життя і виглядали вже тоді дуже сумнівними.

І головне, **чому не тільки деякі сюжетні лінії згаданого вище фільму, але й, скажімо, [новорічне звернення вже чинного президента](#) та деякі інші меседжі влади, за дуже багатьма ознаками,**

досі нагадують відголоски блискучих пасажів у популярних шоу більше, ніж відповіді на реальні виклики сьогодення?

І хоча саме у різдвяно-новорічні свята ой як хотілося вірити у дива, та демонстративна впевненість можновладців у перетвореннях країни, яка веде криваву війну за власне виживання, поки що надихає мало.

Обіцянки дива на далеко не очевидних підставах довіри не викликають.

Хотілося б нехай не відповідей, а хоч натяків на те, як жити українцям у цьому буремному світі новітніх технологій з його ніяк не казковими і далеко не віртуальними загрозами. "[Диджиталізація](#)" – відповідь дуже сумнівна. Суто технічне вирішення суспільних проблем – очевидна ілюзія. А коли йдеться не тільки про незалежність країни, а й просто про її існування на мапі Європи і світу як геополітичної реальності, такі відповіді лише насторожують.

І передусім через те, що реальністю самої країни залишається роздмухане ззовні **стале соціальне напруження**. Напруження, яке постійно начебто нізвідки виникає між різними частинами суспільства і владою та в середині самої влади. І обумовлене воно не тільки, а часто й не стільки війною – тут якраз спостерігається і зворотне, єдність на фоні зовнішніх загроз. А насамперед – **неприпустимо ганебним розшаруванням суспільства за майновим і фінансовим станом**. Це та сама дистанція між елітою і пересічними громадянами, яка, очевидно, утворена за їхній рахунок і є постійним подразником та основою спекуляцій зовнішніх недругів України та її власних політиків.

Так, дистанція ця стала результатом характерного для усього пострадянського простору процесу "номенклатурної приватизації". Але Україна, здається, чи не найбільш болісно його переживає. Найперше – через збіг цього процесу з вирішальною фазою трьохсотлітніх визвольних змагань. Тому і розчарування викликане таким розшаруванням суспільства повсякчас переноситься і на цей процес. Звідси і маніпуляції на мовних, церковних, регіональних відмінностях та особливостях поколінь.

Без особливостей і відмінностей різних прошарків суспільства немає жодної країни в світі, а невідповідність доходів та кричуща розбіжність показників ВВП на душу населення давно стали світовою проблемою. Це доводить хоча б [вибір тем обговорення останнього Давосу](#). Але в Україні усе, що стосується цієї проблеми, часто обмежується суто медійним та демагогічним супроводом. А тому сліпота, неспроможність і небажання адекватно відповісти на цей виклик тих, хто бачить себе серед поводитирів українців, очевидні. Стаючи фактором руйнації самої країни, саме недопустимий ступінь соціального розшарування постійно ігнорується як фундаментальна і ключова проблема.

Породжуючи соціальне напруження, воно наче не помічається можновладцями (згадаємо останній [скандал з доходами чиновників](#)), хоча й не випадає з поля зору громадськості. Та частіше увагу звертають на згадані вище відмінності, роздмухуючи їх або намагаючись нівелювати чи не помічати. Усі розмови і навіть успіхи у "боротьбі з бідністю" чи навіть корупцією, хоча і дотичні до цієї проблеми, але ніяк її не вирішують. У нас досі не розуміють, що так звані "**соціальний захист**" і **соціальна політика не збігаються**.

Перше – дуже невеличка, особлива частинка другого. Це лише спроба мінімізувати наслідки невирішеної проблеми соціальної нерівності. А вирішення її перебуває у зовсім іншій площині – комплексних соціально-економічних та політичних зусиллях з суттєвого перерозподілу національного багатства. Зокрема, зрозуміло, й через цивілізований ринок. Періодичні сплески так званих соціалістичних ідей у світі – це спроби радикалізації підходів до цієї проблеми.

А тому в основу усіх економічних перетворень необхідно покласти **подолання майнової прірви верхів** (не тільки політичних, а й бізнесових) **та переважної більшості людей**. Без плекання так званого "середнього класу", утворення цивілізованого ринку та профспілкового руху, сучасних політичних партій ми постійно будемо наштовхуватись на стіну непорозуміння народу і відірваної від нього верхівки суспільства.

І знову-таки базою усякого поступу може стати лише **реформа медицини і освіти як ключових сфер будь-якого суспільного порозуміння**. І нехай це комусь здається дивним, але без реформи вищої школи (латаної-перелатаної, та за суттю досі радянської), передусім університетів, тут не обійтись. Оскільки насамперед йдеться про ті соціальні ліфти, які тільки і можуть забезпечити формування дійсно *нової еліти* – **вирішення чи не найбільш нагальної внутрішньої проблеми – перетворення еліти пострадянської на власне українську**.